

AUDIOVIZUAL INDUSTRIYA TÚSINDIRMESI

Qolqanatov Asilbek Nazarbay o'g'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti tayanch doktoranti

Jumanazarov Zohidjon Eldor o'g'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti talabasi

Annotatsiya. *Bul maqalada audiovizual industriya túsiniгини mazmuni hám wazıypaları haqında sóz etiledi. Audiovizual industriyani úyreniwdiń teoriyalıq hám ámeliy áhmiyeti analiz qılınadı.*

Gilit sózler: *audiovizual industriya, mádeniy industriya, klassifikaciya, mádeniy ónim, dóretiwshilik islep shıǵarıw.*

AUDIOVIZUAL INDUSTRIYA TUSHUNCHASI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada audiovizual industriya tushunchasining mohiyati va vazifalari haqida so'z yuritiladi. Audiovizual industriya o'rganishning nazariy va amaliy ahamiyatlari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *audiovizual industriya, madaniy industriya, tasnif, madaniy mahsulot, ijodiy ishlab chiqarish.*

THE CONCEPT OF THE AUDIOVISUAL INDUSTRY

Abstract. *This article discusses the essence and tasks of the concept of the audiovisual industry. The theoretical and practical significance of studying the audiovisual industry is analyzed.*

Keywords: *audiovisual industry, cultural industry, classification, cultural product, creative production.*

ПОНЯТИЕ АУДИОВИЗУАЛЬНОЙ ИНДУСТРИИ

Аннотация. *В данной статье рассматриваются сущность и задачи концепции аудиовизуальной индустрии. Анализируется теоретическая и практическая значимость изучения аудиовизуальной индустрии.*

Ключевые слова: *аудиовизуальная индустрия, индустрия культуры, классификация, культурный продукт, креативное производство.*

Audiovizual industriyani úyreniw ushin túrli audiovizual bazarlar ólshemin anıqlaw talap etiledi. Bazarlardı anıqlaw bolsa ondaǵı aylanıp atırǵan ónimler haqında bilimge iye bolıwǵa tuwra keledi. Basqa industriyalardı salıstırǵanda audiovizual industriyada ádettegi ónimdi anıqlaw bir qansha quramalırq. Bul jerde tek ǵana texnikalıq hám kommerciallıq kórsetkishler menen shegaralanıp qalmaqdı, álbette. Kommerciallıq táreplerden tısqarı ónimdi dawıs hám súwretleme kombinaciyası sıpatında da táriyplew múmkin, audiovizual ónim hám mádeniy ónim ortasında baylanıstıń bar ekenligi onıń

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

qunın jánede asıradı. Bul jaǵday bolsa audiovizual industriya mádeniyat industriyasınıń bir bólimi ekenliginen derek beredi.

Audiovizual industriya sheńberi. Mádeniyat industriyaların taksonomikalıq (klassifikaciyalıq) táriyplew túrli dereklerge barıp taqaladı, lekin olardıń hámmesi bir ulıwmalıq zárúrlikke qaratılǵan: mádeniyat industriyasınıń ámeldegi qunın ólshew, onıń ekonomikalıq hám sociallıq shárt shárayatlarǵa tásiri. Bul maqsetke túrli qaraslardı názerde tutılıwı múmkin: Mádeniyat industriyası qunı

Ózine tán qun	Institucional qun	Mikroekonomikalıq qun
Dıqqat orayında shaxs hám jámiyet abadanlıǵına mádeniyattıń tásiri bolıp, tiykarınan individual shadıq hám estetikalıq bárkamallıq penen bahalanadı	Dıqqat orayında mikroekonomikalıq effektivlikke mádeniyattıń tásiri bolıp, bunda tiykarınan miynet bazarı hám turizm sáwlelendiriledi	Dıqqat orayında mádeniyat ónimler qunı jatıp, tiykarınan jámiyettıń oǵan pul sarıplawına tayarlıǵı menen bahalanadı. Ádette bul mádeniyat firmaların bahalaw menen de táriyplenedi

Ádette ádebiyat mudamı dıqqat itibarın mádeniyattıń “ózine tán qunı”na qaratıp kelgen, yaǵnıy mánawiy hám ideyalıq maǵlıwmat uzatıw imkaniyatına iye bolǵanlıǵı sebepli, adamlardıń estetikalıq bárkamallıǵın rawajlandırıwǵa tásir etip, ulıwmalıq halda jámiyet párawanlıǵına da kómeklesken.

Izertlewlerdiń basqa tarawı mádeniyattıń “ekonomikalıq qunı”n úyrengen. Bunda eki jantasıwǵa ámel qılınǵan: birinshisi, mádeniyattıń “institucional qunı”na dıqqat itibarın qaratqan bolıp, mádeniyat ónim arqalı jaratılǵan makroekonomikalıq effektivlik penen baylanıslı, ekinshisi bolsa maqsetin “mikroekonomikalıq qun”ǵa jóneltirgen, yaǵnıy baha hám tólem qálewı arqalı insanlar neni abzal kóriwleriniń júzege shıǵıwı. Mádeniyat industriyası sheńberi (ólshegi).

Mádeniyatta islep shıǵarıw nátiyjesin hám sociallıq hám ekonomikalıq kólemde bahalaw ushın mádeniyat tarawlarınıń klassifikaciyalıq dúzilisin úyreniw talap qıladı. Analizlewden aldın mádeniyat industriyası sheńberine kiritiw ushın bul taraw hám iskerliklerdi anıqlaw lazım. Ekonomikalıq qun tiykarındaǵı teoriyalar, ásiyese “institucional qun” menen baylanıslı bolǵanı, mádeniyat aspektlerinen ayırıqshalıq etpeydi. Sonıń menen birge olar “ózine tán qun”dı kreativlik koncepciyası menen birlestirip, hám mádeniyat hám makroekonomikalıq qásiyetler sáwlelengen mádeniyat industriyası sheńberin kiritken. Solay etip Evropa hám Amerika jantasıwlar ortasındaǵı ayırıqsha ayırmashılıqqa itibar beriledi: birinshisi dıqqat itibarın kreativ industriyaǵa qaratar eken, ekinshisi bolsa hár bir jumısshınıń dóretiwshiligine itibar qaratadı. Eki

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**VOLUME-5, ISSUE-5**

jantasıwdan mádeniyat industriyası shegaraların anıqlap alıw ushın paydalanıladı. Evropasha jantasıwǵa muwapıq ónimler biremshı funkciyasında kreativlik elementi bar. Amerikashasında bolsa dóretiwshı professionallar tek ǵana mádeniyat industriyasında emes, bálki basqa islep shıǵarıw tarawlarında da isleydi degen ideya jatadı. Eki jantasıwda kreativlik intellektual múlktiń jaratılıwı menen baylanısadı.

Usı ulıwmalıq kózqaras Ullı Britaniyanıń Mádeniyat, ǴXQ hám sport isleri ministrligi (UK Department of Culture Media and Sport (DCMS) tárepinen kreativ industriya haqqındaǵı táriypinde keltirilgen: “kreativ industriyalar óz kelip shıǵıwın individual dóretiwshilik, sheberlik, sheberlik hám qábilette kóredi, hámde intellektual múlktiń jaratılıwı hám qollanılıwı arqalı baylıq hám jumıs orınları ushın potencialǵa iye.”

Qay bir táriypke – industriya áhmiyeti yaki jumısshılardıń tutqan ornına dıqqat-itibar qaratılmasın, ónimniń kreativlik dárejesi onıń originallıǵı, onı jaratqan shaxstıń qábileti hám sheberliginiń belgisi sıpatında júzege shıǵadı. Bul onıń ekonomikalıq qunı menen baylanıslı bolmaydı. Biraq ónimniń ekonomikalıq qollanılıwı ondaǵı kreativlik qásiyetlerin joq etpeydi. Yaǵnıy bunday jantasıw ekonomikalıq hám mádeniy qunlardı biriktiredi. Hár qanday ónimniń tiykarǵı funkciyası ekonomikalıq qunǵa baǵdarlangan bolsa da kreativlik qásiyetlerge iye me, onı mádeniy ónim dep esaplasa boladı. Sonıń ushın da bunday islep shıǵarıw tarawı mádeniyat tarawlarınan biri dep kóriledi. Bul bolsa tariyxıy mádeniyat tarawı dep kóriledi. Bul bolsa tariyxıy mádeniyat tarawı dep esaplangan atqarıw óneri hám vizual art penen birge feyshn hám dizayn da oǵan kiritilgenin túsindiredi.

“Evropada Mádeniyat Ekonomikası” Evropa Komissiyasınıń izlenisleri “mádeniyat sektorları” hám “kreativ sektorları” ortasında parıqtı anıqlanadı. “Mádeniyat sektorları” “tiykarǵı kórkem óner tarawları” hám mádeniyat industriyalarına ajıraladı. “Tiykarǵı kórkem óner tarawları” industriallıq emes sektor bolıp, reprodukcıya qılıp bolmaytuǵın ónim jaratadı. “Mádeniyat industriyaları” kreativ qásiyetke iye mádeniy emes ónimdi islep shıǵıwshı sektorlardı qamtıp aladı. 2010-jilda Evropa Komissiyası “Jasıl kitap” (húkimet rásmiy hújjeti)ta tómendegishe jantasıwdı keltirdi: mádeniyat industriyaları bolıp, ózine tán qásiyetlerge iye, mádeniy ańlatpanı birlestiriwge qaratılǵan, kommerciya qunnan tısqarı bolǵan tovar hám xızmetlerdi islep shıǵıp.

Olardı tarqatatuǵın tarmaqlar esaplanadı. Dástúriy kórkem óner tarawları (atqarıw óneri, vizual óner, mádeniy miyras)nan tısqarı buǵan film, DVD hám video, televidenie hám radio, video oynlar, multimedia, muzıka, kitaplar hám baspasóz kiredi.

Kreativ industriyalardıǵa mádeniyat islep shıǵarıw faktori sıpatında qollaytuǵın, mádeniy ólshemge iye, lekin óniminde tiykarınan wazıypalılıq kórsetkishi bar tarawlar kiredi. Bular óz ishine arxitektura hám dizayndı kiritken. Dástúriy mádeniyat sektorları ushın dóretiwsheńlik elementi originallıǵı hám siyrekligi menen usınıladı, bunda ámeliy nátiyje beretuǵın funkciya bar bolmaydı. Máselen, teatrda kreativ element

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

tamashanıń originallıǵı hám siyrekliginde júzege shıǵadı, onıń maqseti ámeliy nátiyje beretuǵın funkciyaǵa qaratılmaǵan. Biraq ayırım tarawlarda ónim bul funkciya menen baylanıslı bolsa da kreativ elementi onda bar. Tamasha zalı ushın dúzilgen arxitektura joybarında arnawlı funkciyalar bar: orın muzıka tınlaw ushın jaratılıwı lazım, bunday jaǵdayda kreativ elementi esapqa alınıwı yaqı alınbaslıǵı da múmkin. Xolst (kenepen toqılǵan gezleme)tan súwret sızıwǵa yaqı libas tigiwge paydalansa boladı: súwretlew óneri kreativ elementi nátiyjesidur, ol original hám onı tákirar islep shıǵarıwǵa bolmaydı; egerde libas seriyalap islep shıǵarıw processinde tákirar islep shıǵarılsa ol kreativ elementi óz ishine kirgizbeydi. Lekin libas buyırtpa tiykarında tigilse, ol tákirar islep shıǵıwdan tısqarı hám kreativ elementke iye boladı. Bul jantasıw mádeniyat tarawlarına joqarıda kórilgen gibríd ónimdi kiritiwge jol qoyadı.

Onıń ázziligi de ayırım halatlarda bar boladı: dástúriy mádeniyat tarawları da kreativ emes ónimlerdi jaratıwı múmkin. Máselen reńli súwret shıǵarması reprodukciya etiliwi múmkin hám nátiyjede reprodukciya texnikası tán alınbasa ondaǵı kreativ element joǵaladı. 2009-jılda YuNESKO tárepinen tek ǵana mádeniy ónim hám mádeniy elementi bar bolǵan biznes ónimlerdi jaratatuǵın tarawlar emes, bálki kross sektorlardıń jańa klassifikaciyası qalıplestirildi. Bunda “dizayn hám kreativ servisler” mádeniyat sektorları quramına kiritildi. Islep shıǵarıwı funkcional hám ónimi ayırım mádeniyat sektorlarda tarqalatuǵın kross sektorlar (materiallıq emes mádeniy miyras, arxivlestiriw hám konservaciyalaw, tálim hám tárbiya, mebellew hám járdemshi materiallar) “mádeniy xarakterge iye, lekin tiykarǵı komponenti mádeniyatqa tiyisli bolmaǵan iskerlik” dep tán alındı. Qısqasha qılıp alıńanda mádeniyat industriyasınıń zamanagóy kórinisi onıń eń joqarı tárepi: kreativlikte jatadı. Túrlishe jantasıwları birlestirip, mádeniyat industriyasınıń klassifikaciyasınıń dúziw imkanı tuwıldı. Bul klassifikaciya úsh dárejeden ibarat: qatań mádeniylik, gibríd mádeniylik hám funkcional mádeniylik.

Qatań mádeniylik	Gibríd mádeniylik	Funkcional mádeniylik
Ámeliy nátiyje beretuǵın funkciyadan tısqarı, dóretiwsheńlikti ańlatatuǵın hám prototip (tımsal) esaplanatuǵın ónimler hám olarǵa baylanıslı tarawları óz ishine aladı	Tómenдеgi ónim hám olarǵa baylanıslı tarawları óz ishine aladı: a) ámeliy nátiyje beretuǵın funkciyanı júzege shıǵaratuǵın, lekin kreativ komponentten quralıp, prototip dep esaplasa bolatuǵın	Mádeniy ónimlerdi jılıtıw hám aylanbası ushın kómeklesetuǵın ónimler hám olarǵa baylanıslı tarawları óz ishine aladı

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

	b) Mádeniy funkciyağa oğada baylanıslı, sebebi dem alıw hám sayaxat-tamasha ushın mólsherlengen	
Qatań mádeniy sektorlar	Gibrid mádeniy sektorlar	Funkcional mádeniy sektorlar
atqarıw óneri, vizual kórkem óneri, mádeniy miyras, film, DVD hám video, televidenie hám radio, video oynılar, multimedia, muzıka, kitaplar hám baspasóz	a) arxitektura, dizayn, feshn b) sport, dem alıw hám kewil kóteriw, turizm	materiallıq emes mádeniy miyras, arxivlestiriw, konservaciya, tálim hám tárbiya, inventarlar menen támiynlew hám járdemshi materiallar

Audiovizual ónim hár túrliligi sebepli onı qatań mádeniy sektor yaki gibrid mádeniy sektorğa qosıw máselesinde qıynshılıq tuwıladı. Bul ónim kreativlik hám intellektual múlkshilik penen baylanıslı bolıwı múmkin, sol tiykarda onda ámeliy nátiyje beretuğın funkciya joq. Biraq ónimlerdiń bárshesi de haqıyqıy dóretiwshilik nátiyjesi dep tán alınbaydı yaki siyrekligi anıqlanbaydı, sol sebepli mádeniy ónimler qatarınan orın almaydı. Bul bolsa audiovizual ónimler ortasında anıq parıqlanıwdı keltirip shıǵaradı. Ádette ónim túrine baylanıslı: máselen, film dóretiwshilik ónimi dep qabıl etilse, informaciya kórsetiwi onday emes. Jáne audiovizual jumıstı qayta islep shıǵıw, mısal ushın onı distribuciya qılıw ushın DVD formatta kóbeyttiriw, ónimniń kreativ tábiyatın joq qılmaydı. Lekin filmniń hádden zıyat seriyaların kóbeytiw onıń kreativ elementin buzıwı múmkin.

Distribuciya modeline muwapıq úsh audiovizual bazarlardı ajratıw múmkin: TV, kinematografiya hám veb bazar. Bunıń tiykarında audiovizualindustriya sheńberin de tómendegishe klassifikaciyalaw múmkin:

Bazarlar	Háreketleniws hi súwret ónimi túri	Qatań mádeniyli k	Gibrid mádeniyli k	Funkciona l mádeniyli k	Tártipke salınatuǵı n	Tártipke salıp bolmaytuǵı n
TV	Informaciya, tálim, kewil ashar,	X	X		X	

	kommunikaciya , reklama					
Kinema - tografiya	Kewil ashar	X	X		X	
Veb	Informaciya, tálim, kewil ashar, kommunikaciya , reklama	X	X			X

Audiovizual ónimler. Distribuciya modeli tiykarında TV ónimi, film hám vebke baǵdarlangan ónimlerdi anıqlaw múmkin. Bazardıń rawajlanıwı gibrid ónimler distribuciyasın qollap-quwatladı. Lekin zamanagóy audiovizual bazar ortalıǵı hár bir ónim ushın birlemshi distribuciya kanalın anıqlawdı ańsatlastırmaydı, sebebi islep shıǵarıwdıń ósip baratqan tendenciyası gúzetilmekte: jalǵız ónimniń hár qıylı arnawlı kórinisleri, máselen qaytadan islengen, sikvel (dawamı), spinoff (aldın kórsetilgen materialdıń ideyası yaqı personajınan paydalanıp atırǵan televizion ónim), prikvel (málim bolǵan waqıyalardan aldınǵısı haqqında film), túrli distribuciya bazarlarına jaratılmaqta. Bunnan tısqari jańa media pleyerler veb arqalı tarqatıw imkaniyatın da keltirip shıǵardı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Mario La Torre. The Economics of the Audiovisual Industry: Financing TV, Film and Web. First published 2014 by palgrave macmillan. Page 19.
2. Kalkanatov, Asilbek. "PROFESSIONAL QUALIFICATION OF THE MANAGER IN THE CULTURAL FIELD." *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE* 2.9 (2023): 19-23.
3. Kalkanatov, Asilbek. "THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PARTICIPATION OF CULTURAL AND ART INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS IN CULTURAL ACTIVITIES." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.9 (2023): 7-10.
4. Abatbaevna, Sapparbaeva Gulshira, and Qolqanatov Asilbek Nazarbaevich. "History of the Development of Spiritual and Educational Processes in Karakalpakstan." (2023).

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

5. Юлдашева, Манзура, and Асылбек Колканатов. "ПУТИ ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ." *Journal of Culture and Art* 1.1 (2023): 16-20.
6. Zokirovich, Muminmirzo Kholmuminov, and Asilbek Kolkanatov Nazarbaevich. "A LOOK AT THE HISTORY OF CLUB ESTABLISHMENTS AND CULTURAL AND EDUCATIONAL PROCESS IN UZBEKISTAN." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.2 (2022): 37-44.
7. Юлдашева, Манзура, and Асылбек Колканатов. "OILAVIY DAM OLISH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOYIY VA MADANIY MARKETING." *Scientific journal of the Fergana State University* 3 (2022): 6-6.
8. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanotov. "MUFASSAL MUSHOHADALAR ME‘MORIDAN MUFASSAL MUSHOHADALAR MEROJI." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 568-580.
9. Yuldasheva, Manzura, and Asilbek Qolqanotov. "O ‘ZBEKISTONDA MUZEY MENEJMENTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH XUSUSIYATLARI." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 254-260.
10. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanotov. "O‘ZBEKISTONDA MADANIY-MA‘RIFIY ISHLAR VA KUTUBXONALAR FAOLIYATI (XX ASR TAJRIBALARIDAN)." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 281-290.
11. Kholmuminov, Muminmirzo, and Asilbek Qolqanotov. "The Formation of the First Libraries in Uzbekistan and the Role of Increasing the Cultural and Educational Awareness of the Population." *International Journal on Integrated Education* 4.12 (2021): 146-151.
12. Kolkanatov, Asilbek. "IFTIKHORI TIMSOLI TUMOR BRANCH." *JOURNAL OF HEALTHCARE AND LIFE-SCIENCE RESEARCH* 2.11 (2023): 67-69.
13. Nazarbay o‘g‘li, Qolqanotov Asilbek. "OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 2 (2023): 15-21.
14. Kalkanatov, Asilbek, Shahabatdin Makhamatdinov, and Islam Urazbaev. "ACTIVITIES OF NEW KARAKALPAKSTAN CULTURAL CENTERS: REFORM AND ANALYSIS." *Art and Design: Social Science* 3.01 (2023): 1-4.
15. Xolmo‘Minov, Mo‘Minmirzo, and Asilbek Qolqanotov. "HIMMATNING QIYMATI ILM VA TAFAKKUR XAZINASI." *World of Philology* 2.1 (2023): 59-64.
16. QOLQANATOV, Asilbek. "“O ‘ZBEKKONSERT” DAVLAT MUASSASASI FAOLIYATI: TADQIQOT VA TAHLIL." *TA‘LIM VA INNOVATION TADQIQOTLAR* 12 (2023): 8-14.
17. Nazarbai, Kolkanatov Asilbek. "NEW VOICE IN UZBEK DIRECTION." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.12 (2023): 65-70.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-5

18. Alfiya, Qolqanatova. "Milliy Musiqa San'ati Va Yoshlar Tarbiyasi." *Journal of Creativity in Art and Design* 1.2 (2023): 16-20.
19. QOLQANATOV, Asilbek. "MA'DANIYAT VAZIRLIGI VA MADANIYAT MARKAZLARI: TARIXIY TARAQQIYOT JARAYONLARIDAN." *News of UzMU journal* 1.1.1. 1. (2024): 16-20.
20. Nazarbaevna, Qolqanatova Alfiya, and Kojalepesov Sultanbay Serjanovich. "The Importance of Scenario in Cultural Events." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 4.2 (2024): 259-262.
21. Yuldasheva, M. B., and A. N. Qolqanatov. "KADRLAR POTENSIALI IJTIMOYIY-MADANIY SOHADA TASHKILOT FAOLIYATI SAMARADORLILIGINI OSHIRISHSHNING YETAKCHI OMILI SIFATIDA." *Inter education & global study* 8 (2024): 58-68.
22. Baxtiyor, Samiyev. "THEORETICAL ANALYSIS OF THE CURRENT ACTIVITY OF CULTURAL CENTERS IN UZBEKISTAN." *International Multidisciplinary Journal for Research & Development* 11 (2024).
23. Samiyev, Baxtiyor. "INNOVATIVE DEVELOPMENT OF CULTURE AND ART." *Multidisciplinary Journal of Science and Technology* 4.5 (2024): 522-525.

